

PRZYRODA KARKONOSZY I POGÓRZA

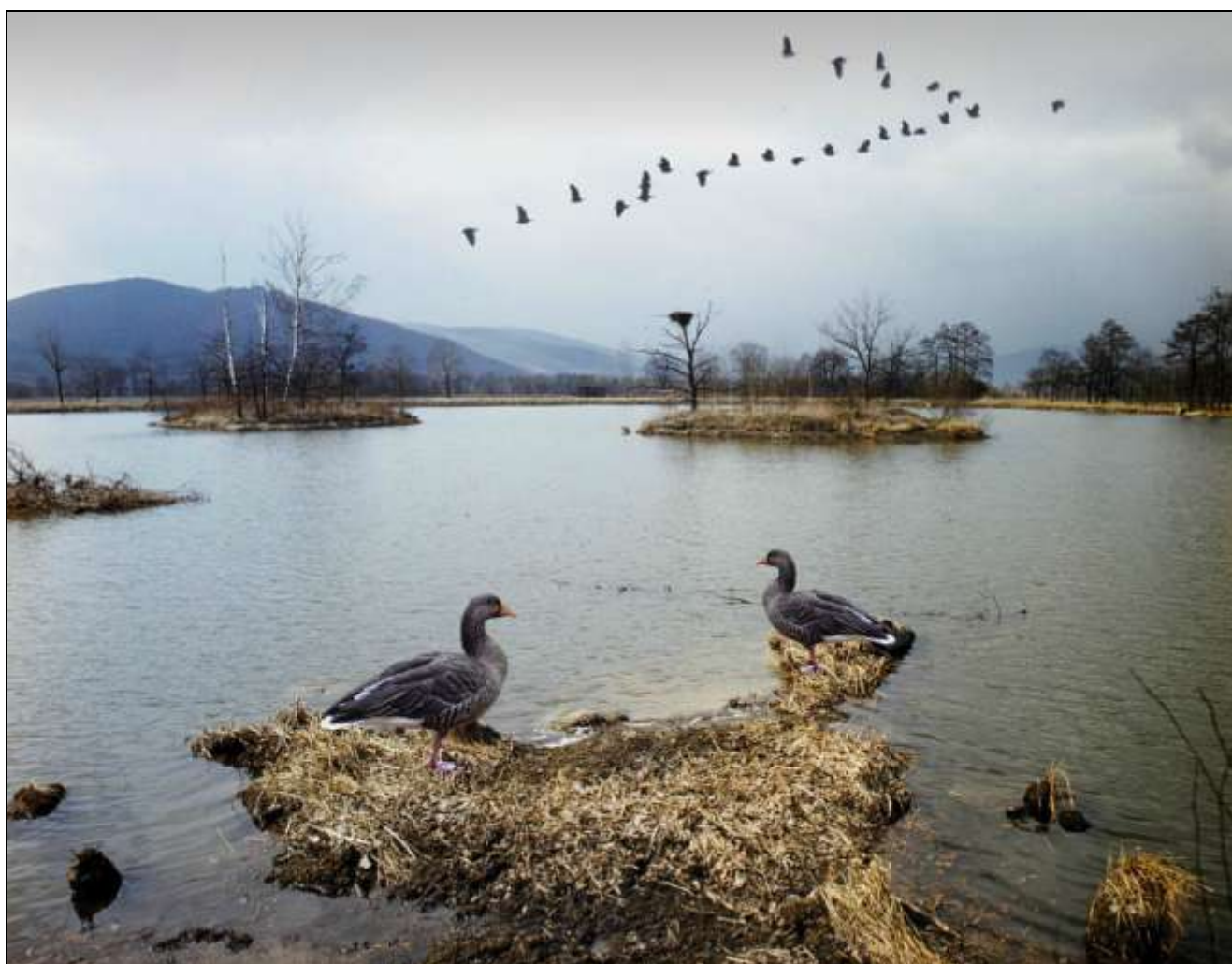
w fotografii i opracowaniu
Zbigniewa Adamskiego
i Zofii Wąsik

VIII. GEŚ gęgawa (anser anser)

na trasie swych przelotów w Karkonoszach

Polskie Karkonosze leżą na trasie jesiennych przelotów ptaków na zimowiska w południowo-zachodniej Europie, głównie nad Morzem Śródziemnym. Każdej jesieni jak i każdej wiosny ciągnie tędy wiele gatunków, w tym gęsi gęgawe. Nagromadzenie ptaków w czasie przelotów na Ziemi Jeleniogórskiej prawdopodobnie wynika stąd, że przeszkadza im w wędrówce ok. 20-kilometrowy granitowy grzbiet Karkonoszy.

Dziki gęsi lecą wzdłuż grzbietu Karkonoszy, często odpoczywają na stawach w Podgórzynie. Foto: Zbigniew Adamski
Gęsi lecą od nas wzdłuż północnego grzbietu dotąd, aż na swej drodze napotyka ją wierzchołek Szrenicy. Wtedy kierują się w lewo na obniżenie, które leży na standardowym kierunku ich wędrówek. Do tego przelotu zachęca ich dodatkowo wiatr wiejący spoza przełęczy. Lecąc pod wiatr ptakom łatwiej nabiera się wysokości na krótkim odcinku.

Gęsi lądowały na żwirowni w Wojanowie.

Foto: Z. Adamski

Moje wspomnienia: Pod koniec listopada po dzienniku telewizyjnym zadzwonił do mnie Marcin, kolega z koła łowieckiego. Pracował na drugiej zmianie w przedsiębiorstwie eksploatacji kruszyw. Mówił drżącym głosem, że obok na wodzie żwirowni przed chwilą zapadło ponad trzydzieści gęsi. Świst skrzydeł, gęganie i niesamowity rejwach z wody podniecał i paraliżował jego zmysły. Cichym głosem prosił o przyjazd przed świtem na pewne fotografie. Wyszedłem na balkon, niebo było czarne, wyraźnie migotały gwiazdki, a wiaterek ledwo wyczuwalny. Po co jeździć na gęsi do Słońska nad Odre, czy Mietkowa pod Wrocław, kiedy może uda się u nas na nie zapolować? Założyłem jasny obiektyw do mej minolty, lornetkę i ubranie maskujące schowałem do torby, budzik nastawiłem na trzecią i próbowałem zasnąć. Dawne przeżycia z polowań na gęsi nie pozwoliły jednak na spokojny sen.

Kiedy dojechałem na miejsce, Marcin już na mnie czekał. Szliśmy obok oświetlonych kroczących transporterów i koparek, które w nocy robiły wrażenie ogromnych dinozaurów. Szybko przywykłem do ciemności. Powoli dotarliśmy nad brzeg żwirowni. Chłód i wilgoć oziębily dotąd gorące twarze. Tutaj jeszcze wyraźniej gwiazdy migotały na czarnym niebie, powietrze było przezroczyste, a z wody poza pluskiem nie dochodziły żadne odgłosy. Twarz mocno wtuliłem w lodenową kapotę i usiadłem pod krzakiem. Aparat położyłem na kolanach i zamarłem w bezruchu. Marcin poszedł dalej i ukrył się w następnych łożach. Nad wodą panowała taka cisza, że słyszałem bicie własnego serca. Z wody zaś od czasu do czasu dochodziły tylko szmery i ciche kwakanie. Stawało się coraz zimniej, a mnie zaczęły nachodzić myśli, że na stawie – żwirowni żadnych gęsi nie ma. Marcin jednak był gwarancją, przecież siedział niedaleko. Coraz bardziej jaśniało, wzrastał się wiaterek, zaczął z lekka marszczyć wodę. W mojej lornetce nijak nie mogłem dojrzeć gęsi. Kiedy już byłem pewien, że ptaki dawno odleciały, a Marcin mnie nabrał, podszedłem do niego. Był czerwony ze wstydu, mówił, że sam się nabrał. Musisz mi uwierzyć – powiedział – choć tobie i sobie zmarnowałem noc. Czulem się też nieswojo. Dopiero mogliśmy spokojnie porozmawiać przy gorącej kawie z termosu, którą drżącymi rękoma mój współtowarzysz nalał do kubka. Kawa zrobiła swoje, a żyłka myśliwska znów podpowiadała, że nie wszystko jeszcze stracone.

Dziki gęsi na Bagnach Trzezińskich

Trzeba było wracać do domu, jednak wieczorem znów byłem nad „Ze strzelbą i wędką” Z. Adamski 1998 wodą. Tym razem ukryłem się dobrze na północnym, wysokim może na dziesięć metrów brzegu. Za mną przebiegał tor kolejowy, a z boku wysoko w niebo sterczały sylwetki oszronionych świerków. Tego wieczoru było bardzo zimno, a tu nad wodą, szron okrył trawy i drzewka, ale dzięki temu było jaśniej. Udało mi się sfotografować klucze gęsi lecące bardzo nisko. Jeden z nich głucho uderzył o wodę w stawie, tuż przed moją czatownią. Jeszcze raz przycisnąłem migawkę aparatu i zrobiłem następną fotkę, potem nastąpiła

długa cisza. Gęsi ukryły się w nadbrzeżnych łożach i na pewno czekały na wczesny poranny start do jesiennego przelotu przez grzbiet Karkonoszy.

CIEKAWOSTKI Z ŻYCIA GĘSI:

Gęś gęgawa – święty ptak naszych przodków. Starożytni uważali, że ludzkość pochodzi od gęsi, które były ucieleśnieniem bogów, a ich krzyk poruszył wszechświat do życia. Gęsi z Meidum, malowidło z okresu starożytnej Mezopotamii.

Życie gęsi jest skomplikowane i fascynujące. Późnym latem i jesienią całymi rodzinami spotykają się na sejmikach. Tutaj pokolenia poznają swoich krewnych i sąsiadów. Jest to ważne przed daleką i niebezpieczną podróżą, bo łatwo można się pogubić. Młode ptaki mogą liczyć na wsparcie i opiekę nie tylko rodziców. Muszą się wszystkiego nauczyć – od zwykłego latania, po skomplikowane techniki

nawigacji i szczegółową mapę terenu na trasie wielkiej wędrówki. Wiedzę tę w przyszłości przełożą kolejnym pokoleniom. Najbardziej popularną formą lotu jest tzw. klucz w kształcie litery „V”. Korzystają z niego kaczki krzyżówki, gęsi, żurawie i czaple. Klucz nigdy nie jest taki sam. Ptaki często wydłużają lub skracają jedno z jego ramion. Najsilniejszy osobnik lecący na czele narażony jest na największy opór powietrza. Pozostałe oszczędzają swoją energię, lecąc w „tunelu powietrznym”. Co pewien czas liderzy klucza zmieniają się.

Wczesnym rankiem gęsi lecą nad Kotliną Jeleniogórską w stronę Szrenicy. Foto: Z. Adamski

Na zimowisku młodzież przeżywa swoje pierwsze przygody miłosne, niektóre związki pozostają na całe życie. Po okresie narzeczeństwa rodzinę zakładają mając 3-4 lata. Zdarzają się też pary jednopłciowe. Nieślubne dzieci, romanse, separacje, rozwody, a nawet powroty do dawnego małżonka wcale nie należą do rzadkości. Zimowiska są też miejscem spotkań towarzyskich i rodzinnych, gdyż tak jak i ludzie utrzymują ze sobą bliskie kontakty, bo w sezonie lęgowym bytują daleko od siebie. Gęsi są bardzo wrażliwe, czujne i inteligentne, zakochane i zamyślane. Kiedy jedno umiera, cierpi partner i najbliżsi. Szukają pocieszenia wśród znajomych i rodziny. Z czasem układają sobie nowe życie lub wybierają samotność. W przypadku nieszczęścia, inne gęsi opiekują się osieroconymi maluchami.

Pod koniec marca, kwietnia samica w kępie szuwaru lub trzciny znosi 8-12 matowobiałych jaj, które sama wysiaduje. Samiec w tym czasie bacznie obserwuje okolicę. Po 4 tygodniach wylęgają się młódki porośnięte puchem. Po 2 dniach opuszczają gniazdo, płynąc za rodzicami. Gęsi żywią się roślinnością wodną, trawami. Na polach wyrządzają znaczne szkody. Gęś żyje ok. 25 lat. Obecnie w Polsce żyje ok. 3 tys. par gęsi gęgawy. Podczas jesiennych przelotów dołączają do nich kuzyni z dalekiej północy i Syberii, gęsi

Gniazdo gęsi Foto: Z. Adamski

białoczelne i zbożowe. U nas można spotkać też inne gatunki gęsi: bernikla kanadyjska, krótkodzioba, białoczelna, bernikla białolica, rdzawa i obroźna, mała, a także gęsiówka egipska, śnieżyca i gęś tybetańska. Do rodziny gęsi zaliczamy też gęś domową, dla której dalekie wędrówki, to jedynie nieosiągalne marzenie, może tylko zadzierać głowę ku niebu i odpowiadać gęganiem na gęganie.

Gęsi domowe

Wiele portali internetowych publikuje artykuły o strzelaniu do ptaków w Libanie, gdzie bezduszni myśliwi-amatorzy szczególnie upodobili sobie ptaki migrujące w drodze do Europy. Tysiące z nich ginie! Nikt nie respektuje oficjalnie wydanego już w 1994 roku zakazu polowania. Na libańskim niebie giną nasze bociany, jaskółki, myszołowy, jak i wiele niezwykle rzadkich gatunków.

Gęsi na monetach i medalach:

1) Gęś i jaszczurka na obolu z Eion (Macedonia); V w p.n.e.; 2) Moneta okolicznościowa gminy Kolbaskowo; 3) Kanada - moneta okolicznościowa; 4) Rubel - gęś czerwodzioba - Rosja 1994 – ag.; 5) Dwie gęsi i ich wąsaty pastuch – wizerunek Polski, jaki widniał na okolicznościowych medalach dla dzieci, wybitych za zgodą FIFA na mistrzostwa świata w piłce nożnej (Polska kojarzy się z gęsią); 6) Rubel.

1) Gęś suchonos – rubel 2006r.; 2) Hawajskie gęsi – USA; 3) Kanada 100 dolarów 1980r.; 4) 200 zł - Mikołaj Rej; 5) Kanada – moneta złota; 6) Ptaki na polskich srebrnych monetach 2004r.

Gęsi na znaczkach i kartkach

Gęsi w malarstwie i sztuce ludowej

1) Gęsiarka – Teodor Axentowicz (Gęsi z pasterką); 2) Chłopcy pasący gęsi - Adam Setkowicz; 3) Dziewczynka pasąca gęsi – Kasper Żelechowski.

1) Drewniane gęsi; 2) Figurki ażurowe; 3) Zegar z portretem gęsi; 4) Drewniany klin pod drzwi; 5) Zawieszka gęsie pióro; 6) Porcelanowa gęś.

herb szlachecki gąski

1) Kamienica Pod Złotą Gęsią w Świdnicy; 2) Grzyby gąski; 3 i 4) Bernikle kanadyjskie

CIEKAWOSTKI O GĘSIACH:

W czeskich Boskovicach każdego roku we wrześniu odbywa się Święto Gęsi. Boskovicckie gęsi sławne i cenione były w wielu krajach, zwłaszcza na targach wiedeńskich.

W polskim Ostrzeszowie odbywa się Ogólnopolski Festiwal Pasztetników i Potraw z gęsi.

Festyn Pieczonej Gęsi w Gąskach

Islandia z rekordową liczbą gęsi. Jesienią 2012r. ornitolodzy stwierdzili, że gęsi krótkodziobych jest więcej niż mieszkańców – ok. 360 tys., a mieszkańców 320 tys.

Gęś lepszym obrońcą niż pies? Niesamowity słuch i wzrok, bystrość i przenikliwość – to idealne cechy strażnika – obrońcy. Gdy czują zagrożenie, robią wielki hałas, gryzą i szczypią. Za okazaną miłość odwdzięczają się wiernością i nie pozwolą zrobić krzywdy właścicielowi. Nie można je przekupić smakołykami tak jak psa. W Szkocji gęsi pilnują fabryk whisky.

Nagroda „Gęsie Pióro”. Pierwsze „Gęsie pióro”, powleczone miedzią przez wykonującego je artystę, pochodzi z tej samej gęsi, z której podobne pióro miał w swych prywatnych zbiorach Papież Jan Paweł II.

GEŚ W LITERATURZE:

Najsłynniejsze słowa **Mikołaja Reja**: „**A niechaj wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają**” traktowane są jako wezwanie do czytania polskiej literatury i używania ojczystego języka. Wiersz **Jana Brzechwy** „**Rozmawiała gęś z prosięciem**”. Teatrzyk „**Zielona Gęś**” to cykl groteskowych miniatur dramatycznych K. I. Gałczyńskiego. Film **Dziki gęsi (1978)**.

POWIEDZENIA I PRZYSŁOWIA:

Dostać gęsiej skórki – to najbardziej znane powiedzenie. *Isć gęsiego*, czyli szeregiem; gęsi zwykle tak chodzą. *Głupia gęś lub prowincjonalna gąska* – to naiwna, młoda dziewczyna, prowincjuszka. *Rozmawiać jak gęś z prosięciem* – nie rozumiejąc się nawzajem. *Rządzić się jak szara gęś* – mówimy wtedy o kimś, kto zachowuje się nonszalancko, bezceremonialne. *Gęsi tobie paść* – niezdatnyś do lepszej pracy. *Niejednako Pan Bóg daje: jednemu gęś, drugiemu jaje*. *Gęsi wszędzie boso chodzą*. *Cztery gęsi, dwie niewieście narobiły jarmark w mieście*. *Lepsze nasze gęsi niż cudze łabędzie*. *Ona nie z tych gęsi, co dziobem drzwi otwierają*.

Nazwiska od gęsi np.: Gęsiecka, Gęsik, Gąsowski, gęsiarka-pastuszka.

Nazwy miejscowości: – Gąski, Gąsierzyno (Zach. – Pom.), Gęś(Lubelskie)

Gęsi wypoczywały pod lasem na Przełęczy Kaczawskiej.

Foto. Z. Adamski

Gęsi fotografowano w końcu października aparatami „DC C850–PENTAX ZOOM LENS 8 Mpx” oraz „FUJI FILM HS50 EXR 16 Mpx”24-1000mm

Zdjęcia stanowią własność autora. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.)

BIBLIOGRAFIA:

Jak lis uratował gęś „**POD ŚNIEŻKĄ**” – Zbigniew Adamski -Książnica Karkonoska 2013 r.

O gęsi w internecie – listopad 2014 r.

<https://www.numizmatyczny.pl/>

<http://eurodown.com.pl/v/category/gesi/ciekawostki/>

http://miastodzieci.pl/dla_rodzicow/69:/2601:gegawa-ges-ciekawostki-o-polskich-ptakach

<http://www.cafeanimal.pl/artykuly/do-poczytania/Ges-zamiast-psa,32>

<http://mariakostrzewa.com/gesi>

<http://www.sprawdzonydrob.pl/aktualnosci-/art.118.zachowania-gesi-w-srodowisku-naturalnym.html>

<http://www.werandacountry.pl/347-archiwum/2011/0635/14354-skrzydlaty-inteligencja>

<http://eurodown.com.pl/v/gesi-w-przyslowiach>

Plik utworzono w grudniu 2014 r.

Zbigniew Adamski – Członek Komisji Promocji, Kultury, Edukacji i Etyki Łowieckiej przy ZO PZŁ w Jeleniej Górze